

Choroby kobiet i sposoby ich leczenia na podstawie traktatu Metrodory z Bizancjum

Słowa kluczowe: Metrodora, wieki średnie, Florencja, choroby kobiece

Wstęp

Kobiety od zawsze były związane z leczeniem i na przestrzeni wieków to im zazwyczaj powierzano opiekę nad chorymi członkami rodziny. Oczekiwano zatem od nich znajomości podstawowych roślin leczniczych, za pomocą których można było obniżyć gorączkę, uśmierzyc ból czy regulować pracę żołądka. Wymagano od nich również umiejętności zaradzenia w przypadku skaleczeń, oparzeń, opuchnięć, otarć skóry czy innych drobnych urazów, które zdarzały się podczas wykonywania codziennych prac i obowiązków. Ponadto pozostawiano im również wszelkie kwestie związane z ciążą, porodem, opieką nad matką i noworodkiem, uznając je za sprawy typowo kobiece, a lekarza mężczyznę wzywano jedynie w sytuacjach, kiedy konieczne było wykonanie zabiegu chirurgicznego¹.

Już w starożytnej Grecji ciążą i porodem zajmowały się akuszerki, które aby móc wykonywać swój zawód, musiały ukończyć odpowied-

¹ Por. R. Forleo, P. Forleo, *Fondamenti di Storia della Ostetrica e Ginecologia*, Roma 2009, s. 8; G. Del Guerra, *La medicina bizantina e il codice medico-ginecologico di Metrodora (VI sec. d.C.)*, [w:] R. Radicchi, *Introduzione e considerazioni sul "Gynaecia" di Muscione (VI sec. d. C) e studio dei suoi codici*, Pisa 1968, s. 74.

nią szkołę². Z czasem kobiety zaczęły zwracać się do nich nie tylko w kwestiach dotyczących ciąży i porodu, ale także szukały pomocy w przypadku dolegliwości, o których wstydziły się opowiedzieć lekarzowi mężczyźnie³. Wstyd przed badaniem był częstą przyczyną odwlekania wizyty lekarza⁴, którego wzywano dopiero, kiedy ból stawał się już zbyt uciążliwy⁵. Przykładem takiej sytuacji może być opisany przez Herodota w *Dziejach* przypadek Atossy, żony Dariusza, cierpiącej z powodu bolesnego wrzodu na piersi. Kobieta, krępując się badania, odwlekała wizytę lekarską, na którą zdecydowała się dopiero, gdy ból stał się nie do zniesienia⁶.

Uznawany za prekursora położnictwa i ginekologii grecki lekarz Soranos z Efezu (90–140? r. n.e.) w swoim dziele zatytułowanym *Περὶ γυναικείων ᾤσθων* wymieniał cechy, które jego zdaniem powinny posiadać akuszerki. Oczekiwał zatem od nich m.in. umiejętności pisania, która jest niezbędną do dalszego kształcenia się w zawodzie, dobrej pamięci, pilności i uczciwości⁷. Mówiąc o doskonałej akuszerce, Soranos uważał, że powinna ona mieć teoretyczną i praktyczną wiedzę, potrafić ulżyć w cierpieniu i rozumieć ból rodzącej. Ponadto powinna być silna, dyskretna, umiarkowana i trzeźwa, ponieważ w każdej chwili mogła zostać wezwana do rodzącej⁸. Podobne wymagania stawiał akuszerkom żyjący w VI w. n.e. Muscion – autor traktatu ginekologicznego *Gynaecia*, który we wstępie do swojego dzieła, pisząc o akuszerkach, wspominał, że powinny być biegłe w czytaniu, mieć dobrą pamięć, lubić się uczyć, być czyste i pracowite⁹. Na pytanie, którą akuszerkę uważał za najlepszą, odpowiadał, że tę, która potrafiła uśmierzyć ból po tym, jak znalazła jego przyczynę. Dodawał również, że akuszerka nie mogła

² Por. R. Forleo, P. Forleo, dz. cyt., s. 14.

³ Trotula z Salerno – jedna z najbardziej znanych *mulieres salernitanae* lecząca w Salerno w XI w., w *Liber de sinthomatibus mulierum* wyraźnie podkreśla, że kobiety wstydziły się mówić o swoich problemach zdrowotnych lekarzom mężczyznom. Por. Trotula, *Liber de sinthomatibus mulierum*, [w:] H. Green (red.), *Trotula, Un compendio medievale di medicina delle donne*, Firenze 2009, s. 120–121.

⁴ Por. E. Power, *Donne del medioevo*, Milano 1999, s. 84.

⁵ Więcej por. A. Głusiuk, *Ciąża, poród i powikłania po porodzie w traktacie „O chorobach kobiet” Metrodory z Bizancjum*, [w:] S. Konarska-Zimnicka, B. Wojciechowska (red.), *Medicina antiqua, mediaevalis et moderna. Historia – filozofia – religia*, Kielce 2019, s. 121–123.

⁶ Por. Herodot III, 131–134.

⁷ Por. Soranos I,4.

⁸ Por. tamże.

⁹ Por. F. Ferrandini Troisi, *La donna nella società ellenistica. Testimonianze epigrafiche*, Bari 2000, s. 50.

być porywczą, wzburzoną, ale silną, skromną, inteligentną, spokojną, ostrożną, odważną i niechciwą¹⁰.

Zawód akuszerki na przestrzeni wieków wykonywało wiele kobiet, ale historie życia zdecydowanej większości z nich pozostają dziś całkowicie nieznane. Jedną z nielicznych akuszerok, której receptury zachowały się do czasów współczesnych, jest żyjąca w VI w. na terenie Bizancjum Metrodora. W jej traktacie poruszane są przede wszystkim kwestie dotyczące ciąży, porodu¹¹, chorób kobiet, kosmetyków i higieny¹². Można tam znaleźć również przepisy na środki lecznicze mające pomóc w przypadku dolegliwości i chorób, które mogły dotknąć zarówno kobiety, jak i mężczyzn. Mowa tu m.in. o problemach gastrycznych, zatruciach, ukąszeniach węży czy malarii. Zanim zostaną przedstawione spisane przez Metrodorę choroby kobiet i sposoby ich leczenia, konieczne jest przedstawienie tej mało znanej postaci.

Metrodora i traktat *O chorobach kobiet*

Zachowało się niewiele informacji na temat Metrodory, autorki dzieła *O chorobach kobiet*¹³, uważanego za jeden z najstarszych traktatów medycznych¹⁴, który został napisany przez kobietę. W dziełach współczesnych jej pisarzy, z niewiadomych przyczyn, nie ma żadnych wzmianek na temat jej osoby czy napisanego przez nią traktatu. Wszelkich informacji należy zatem szukać w spisany przez nią dziele, ale z powodu braku dokładnych danych wiele kwestii, takich jak lata jej życia, miejsce zamieszkania czy wykształcenie, pozostaje nadal otwartych¹⁵.

Zajmujący się Metrodorą i jej traktatem uczeni początkowo sądzili, że żyła między II a IV w. n.e.¹⁶ Włoski badacz i wydawca jej traktatu

¹⁰ Por. tamże.

¹¹ Więcej por. A. Głusiuk, dz. cyt., s. 121–134.

¹² Por. A. Głusiuk, *Dbłość o urodę kobiet na podstawie traktatów Metrodory z Bizancjum i Trotuli z Salerno*, „Seminare” 2018, nr 1, s. 145–154.

¹³ Metrodora, *Medicina e cosmesi ad uso delle donne. La antica sapienza femminile e la cura di sé*, G. Del Guerra (red.), Milano 1994.

¹⁴ K.C. Hurd-Mead, *A History of Women in Medicine from the earliest Times to the beginning of the nineteenth century*, Haddam 1938, s. 63.

¹⁵ Więcej w języku polskim na temat postaci Metrodory oraz jej traktatu por. A. Głusiuk, *Ciąża, poród i powikłania...*, dz. cyt., s. 124–126.

¹⁶ Por. K.C. Hurd-Mead, dz. cyt., s. 63; H. Parker, *Women and Medicine*, [w:] S.L. James, S. Dillon (red.), *A Companion to Women in the Ancient World*, Malden, Oxford, Chichester 2012, s. 123; H.T. Parker, *Women Doctors in Greece, Rome, and the Byzantine Empire*, [w:] L.R. Furst (red.), *Women Healers and Physicians: Climbing a Long Hill*, The University Press of Kentucky 1997, s. 138; I.D. Rowland, *The amazing after-life of Cleopatra's love potion*, [w:] M.M. Miles (red.), *Cleopatra: A Sphinx Revisited*, Berkeley 2011, s. 141.

Giorgio Del Guerra zauważył, że oprócz żyjącego w I w. n.e. Andromachusa¹⁷, Demokratesa¹⁸, Galena¹⁹, Archigenesa z Apamei z II w.²⁰ i Teodora Prisciana²¹ z IV w. Metrodora cytuje również niejakiego Aleksandra²², który według Del Guerry był żyjącym w VI w. Aleksandrem z Tralles, co pozwoliło przesunąć lata życia Metrodory o kolejne dwa wieki²³.

Treść traktatu sugeruje również, że Metrodora żyła na terenie Bizancjum, ponieważ w tekście pojawiają się jedynie nazwy greckich miejscowości, takich jak Teby²⁴, Sykion²⁵, Milet²⁶, oraz wyspy Limnos²⁷, Kreta²⁸, Chios²⁹. Niestety, oprócz wymienionych miejsc, w traktacie nie ma żadnych innych wskazówek, które pomogłyby określić jej dokładne miejsce pobytu. Jak zauważa Del Guerra, w traktacie brakuje również jakichkolwiek informacji na temat rozwijającego się wówczas prężnie chrześcijaństwa, co pozwala sądzić, że mieszkała w niewielkiej miejscowości oddalonej od większych ośrodków miejskich, w których z pewnością zetknęłaby się z tą religią³⁰. Brak odniesień do chrześcijaństwa, jak zauważa włoski badacz, sugeruje, że była poganką³¹, co wydają się potwierdzać niektóre znajdujące się w traktacie receptury wywodzące się z medycyny antycznej³².

Kolejna kwestia dotyczy imienia autorki dzieła *O chorobach kobiet*. Bez wątplenia traktat został napisany przez kobietę o imieniu Metrodora, na co wskazują zapisane w nim słowa „ἔκ τῶν Μητροδωρας...”³³, nie można jednak z całą pewnością stwierdzić, czy było to prawdziwe imię autorki tekstu, czy jedynie przybrany przez nią pseudonim³⁴. W języku greckim Metrodora (μητρα,ας – macica, ἰονο; δῶπον,ου – dar)

¹⁷ Metrodora 59.

¹⁸ Metrodora 69. Zdaniem Del Guerry mowa tu o Serviliusie Demokratesie uznanym przez Galena za najlepszego lekarza. Por. G. Del Guerra, *Note*, [w:] Metrodora, dz. cyt., s. 107.

¹⁹ Metrodora 94.

²⁰ Metrodora 64.

²¹ Por. G. Del Guerra, *Note*, w: Metrodora, dz. cyt., s. 102–105, 107.

²² Metrodora 91, 104.

²³ Por. G. Del Guerra, *Wstęp*, w: Metrodora, dz. cyt., s. 17.

²⁴ Metrodora 72.

²⁵ Metrodora 95.

²⁶ Metrodora 48.

²⁷ Metrodora 67, 69.

²⁸ Metrodora 88.

²⁹ Metrodora 47, 52, 55, 59.

³⁰ Por. G. Del Guerra, *La medicina bizantina...*, dz. cyt., s. 74.

³¹ Por. tamże.

³² Por. Metrodora 33, 35, 131.

³³ Por. Metrodora 1.

³⁴ Por. G. Del Guerra, *Wstęp*, [w:] Metrodora, dz. cyt., s. 16.

oznacza dar łona³⁵, a zatem pasowało do kobiety wykonującej zawód akuszerki. Zastanawia jednak, czy otrzymała je tuż po urodzeniu, czy przybrała je później. Zdaniem Laurance Totelin imię Metrodora nie było powszechne i według niej byłby to zbyt duży zbieg okoliczności, aby imię tak pasujące do akuszerki było jej prawdziwym imieniem, a nie jedynie przybranym pseudonimem³⁶.

Według Del Guerry Metrodora nie była lekarzem, lecz akuszerką, która nie kształciła się w żadnej szkole medycznej, o czym według włoskiego badacza świadczy słownictwo, jakiego używa, oraz brak jakichkolwiek wzmianek o chirurgii, która cieszyła się wówczas dużą popularnością wśród lekarzy³⁷. Informacja ta pozwala sądzić, że Metrodora zdobywała wiedzę, obserwując lekarzy praktykujących w miejscu jej zamieszkania. Z traktatu wynika również, że była empiryczką, ponieważ w tekście kilkakrotnie zaznaczała, że skuteczność zalecanych przez nią środków znała z własnego doświadczenia³⁸. Zdaniem Eriki Maderny, duża liczba znanych i stosowanych przez Metrodorę roślin leczniczych i minerałów wskazuje na jej szeroką wiedzę medyczną, którą prawdopodobnie przewyższała inne współczesne jej akuszerki³⁹.

Traktat Metrodory *O chorobach kobiet* znajdujący się obecnie we florenckiej Bibliotece Laurencjańskiej jest jedynym egzemplarzem, który zachował się do czasów współczesnych. Tekst ten nie jest oryginalnym manuskrytem spisany przez Metrodorę, ale jedynie jego kopią wykonaną przez anonimowego skrybę między X a XIII w.⁴⁰ Niestety, nie wiadomo kiedy i w jakich okolicznościach zaginął oryginalny tekst z VI w. Bez dokładnych odpowiedzi pozostają również pytania: w jaki sposób dzieło dotarło do Florencji? Kto zlecił wykonanie jego

³⁵ Por. tamże.

³⁶ Por. L. Totelin, *The Third Way*, [w:] L. Lethmaus, M. Martelli (red.), *Collecting Recipes: Byzantine and Jewish Pharmacology in Dialogue*, Boston–Berlin 2017, s. 109.

³⁷ Por. G. Del Guerra, *Wstęp*, [w:] Metrodora, dz. cyt., s. 11; G. Del Guerra, *La medicina bizantina...*, dz. cyt., s. 74.

³⁸ Por. Metrodora 73, 80, 87, 93, 105.

³⁹ Por. E. Maderna, *Medichesse. La vocazione femminile alla cura*, Aboca 2014, s. 50.

⁴⁰ Del Guerra zakłada, że traktat został sporządzony między XII a XIII w. Por. G. Del Guerra, *Wstęp*, [w:] Metrodora, dz. cyt., s. 15. Anna Maria Ieraci Bio sugeruje natomiast, że traktat został napisany między X a XI w. na terenie północnej Kalabrii. Por. A.M. Ieraci Bio, *Testi ginecologici tra Oriente ed Occidente I. Metrodora ed il Dynameron di Nicola Mirepsos II. Una testimonianza italo-greca su una Quaestio medicinalis salernitana*, [w:] *La Scuola Medica Salernitana. Gli autori e i testi*. Convegno Internazionale (Università degli Studi di Salerno, 3–5 novembre 2004), Jacquart Daniele, Paravicini Bagliani Agostino, Firenze 2007, s. 298–299.

kopii? Kim był średniowieczny kopista? Jak obszerny był oryginalny tekst spisany przez Metrodorę?⁴¹

Ważnych informacji na temat traktatu dostarcza włoska badaczka Anna Maria Ieraci Bio, która na podstawie przeprowadzonych przez siebie badań stwierdziła, że anonimowy kopista nie przepisał całego dzieła, ale jedynie streścił bardziej obszerny tekst⁴². Tezę tę wydają się potwierdzać również znajdujące się na początku traktatu słowa „ἐκ τῶν Μητροδωρας”, sugerujące, że jest to jedynie streszczenie dłuższego dzieła⁴³. Ponadto, jak zauważa Ieraci Bio, traktat musiał cieszyć się sporym zainteresowaniem, a jego fragmenty były często kopiowane, na co wskazują odnalezione przez nią oraz Roberta De Lucię różne *excerpta* traktatu⁴⁴.

Choroby kobiet i sposoby ich leczenia

Choroby macicy

Na początku swojego dzieła Metrodora informuje o istnieniu wielu różnorodnych chorób kobiecych, które według niej skupiają się w macicy, i z których jedne są trudne do wyleczenia, a inne wręcz nieuleczalne⁴⁵. Jednym z najczęstszych wymienianych przez Metrodorę schorzeń, które dotykało zarówno wdowy, jak i dziewczycę, było zapalenie macicy. Dolegliwości tej mogły towarzyszyć różne symptomy, jak na przykład ból żołądka, wymioty, bolesna odętniałość głowy i języka⁴⁶. W takich sytuacjach Metrodora zalecała użyć maść woskową, koper i kardamon. Wszystkie składniki należało rozdrobnić i wykonać z nich okład⁴⁷. Według innej receptury radziła podać kobiecie do picia kastoreum z winem oraz rozetrzeć rutę z miodem, a następnie z otrzymanej pasty zrobić okład⁴⁸. W kolejnym remedium zalecała sięgnąć po odchody świni, wymieszać je z ekstraktem z róży i wykonać *pessarium*, które należało polać płynnymi ekskrementami, winem i ciepłym miodem, a następnie zaaplikować⁴⁹.

⁴¹ Więcej w j. polskim por. A. Głusiuk, *Ciąża, poród i powikłania...*, dz. cyt., s. 125–126.

⁴² Por. A.M. Ieraci Bio, dz. cyt., s. 298.

⁴³ Por. tamże.

⁴⁴ Por. tamże, s. 299.

⁴⁵ Por. Metrodora 1.

⁴⁶ Por. tamże.

⁴⁷ Por. tamże.

⁴⁸ Por. Metrodora 3.

⁴⁹ Por. tamże.

Kolejną często występującą u kobiet dolegliwością, o której Metrodora wspominała w swoim traktacie, były ropnie na macicy. U zgłaszających się do niej chorych, które dodatkowo skarżyły się na ból piersi, gorączkę, dreszcze i ciepłe upławy, akuszerka zauważyła, że nic nie przynosiło ulgi, dopóki nie nastąpiło pęknięcie wrzodu i nie wypłynęła z niego cała ropa. W niektórych przypadkach odnotowała, że występował także brak apetytu, a wydalany mocz były gęsty, kwaśny, o ostrym zapachu. Metrodora uznawała tę przypadłość za bardzo uciążliwą, ponieważ zanim doszło do pęknięcia wrzodu i wydostania się z niego całej ropy, kobiety odczuwały trudny do zniesienia ból. Znajdującym się w takim stanie pacjentkom zalecała wymieszać z wodą gałązki mirtu, cyprysu i rośliny zwanej *Stachys germanica*, dodać miód i sodę, a następnie powstałym w ten sposób płynem obmyć macicę. Wkrótce potem należało ponownie obmyć organ, używając do tego wina, oraz natłuścić go masłem lub mózgiem jelenia i twardym gęsim lub kurzym tłuszczem⁵⁰.

W przypadku stwardnienia macicy, która podczas badania wydawała się twarda jak kamień, kiedy pojawiała się gorączka, dreszcze, guzy i opuchnięcia podbrzusza, Metrodora zalecała kobietom zmiękczyć stwardnienie, przykładając maści woskowe zmieszane z tłuszczem, żywicą i masłem⁵¹.

Na ból podbrzusza akuszerka zalecała przygotować *pessarium* wykonane z utartego selera, sproszkowanego czarnego antymonu i gęsiego tłuszczu⁵². W innym przepisie radziła mieszać w jednakowych proporcjach sok drzewa balsamowego, nardu i drzewa terpentynowego z czterema uncjami wosku, czterema uncjami mózgu jelenia, siedmioma uncjami hyzopu, dwiema uncjami szafranu, soku drzewa terpentynowego, gęsiego tłuszczu, z czterema uncjami żółtek jaj i z odpowiednią ilością wonnego olejku różanego⁵³. Niestety, w traktacie brakuje dodatkowych informacji na temat wykonania środka leczniczego i jego podania⁵⁴. Uwagę zwraca natomiast krótka wzmianka, że lek można było użyć również w przypadku ukąszenia węża⁵⁵. W innej recepturze Metrodora zalecała mieszać ze sobą w takich samych

⁵⁰ Por. Metrodora 6.

⁵¹ Por. Metrodora 7.

⁵² Por. Metrodora 5.

⁵³ Por. tamże.

⁵⁴ Trudno obecnie stwierdzić, czy w oryginalnym tekście spisanim w VI w. autorka zapisała również sposób przygotowania leku, czy kwestia ta została świadomie pominięta przez anonimowego kopistę, który uznał za konieczne jedynie podanie niezbędnych składników.

⁵⁵ Por. Metrodora 5.

proporcjach miód, masło, olejek z alkanny oraz sok z drzewa terpentynowego, a następnie zaaplikować⁵⁶.

W celu zmniejszenia bólu menstruacyjnego, któremu mogła towarzyszyć na przykład biegunka, puchnięcie stóp, ból w okolicach oczu lub gorączka, Metrodora zalecała włożyć do glinianego naczynia stary dąb korkowy, spalić go, używając w tym celu gałązek winorośli. Otrzymany w ten sposób popiół ucierano, formowano pastylki, z których dwie należało podać rano z kubkiem kwaśnego wina zmieszanego z wodą, a wieczorem z mlekiem kobiety. Ponadto radziła zaaplikować *pessarium*⁵⁷. Obfitym miesiączkom można było zaradzić, mieszając ze sobą m.in. cztery drachmy oczyszczonej szyszki jodły, jedną drachmę nardu, cztery drachmy szafranu i cztery drachmy daktyli namoczonych w kwaśnym winie lub w wodzie z octem. Wszystkie składniki siekano, przesiewano, zagniatano z rozgniecionymi daktylami i wyrabiano sześć jednakowych pastylek, które w razie potrzeby podawano po dwie z dwoma kubkami wody⁵⁸.

Kiedy w jelitach znajdowały się pasożyty, które uciskały macicę, a kobieta odczuwała ból i swędzenie w okolicach sromu, wówczas Metrodora zalecała skorzystać z remedium, w skład którego wchodził korzeń irysa i sok ze słodkich granatów. Oba składniki mieszano razem, podgrzewano i podawano kobiecie, aby obmywała się za każdym razem, gdy oddawała mocz. Zabieg należało powtarzać, aż do całkowitego zniknięcia pasożytów⁵⁹.

W celu oczyszczenia brudnych ran znajdujących się w macicy należało wykonać *pessarium* z proszku z zawilca, miodu i olejku różanego⁶⁰. Po oczyszczeniu rany Metrodora zalecała sporządzić kolejny środek, do wykonania którego używano żywicy z szyszek sosnowych i olejku różanego. Składniki łączono i wykonywano *pessarium*⁶¹. Według innej receptury stosowano żółtko jaja usmażone na olejku różanym⁶². Niestety, również i w tym przypadku brakuje dodatkowych wskazówek informujących o metodzie aplikacji tego środka leczniczego.

⁵⁶ Por. tamże. Najprawdopodobniej również i w tym przypadku chodziło o założenie *pessarium*.

⁵⁷ Por. Metrodora 9.

⁵⁸ Por. Metrodora 65.

⁵⁹ Por. Metrodora 14.

⁶⁰ Por. Metrodora 20.

⁶¹ Por. Metrodora 21.

⁶² Por. tamże.

Choroby piersi

Cierpiącym na zapalenie piersi kobietom Metrodora zalecała zrobić okład z ugotowanych z odrobiną oleju buraków lub wrzucić do oleju rozdrobniony воск, który następnie aplikowano na obolałe miejsce⁶³. Według innego przepisu należało posmarować pierś sokiem z portulaka wymieszanym z gęsim tłuszczem i olejkiem różanym lub żółtkiem jajka wymieszanym z olejkiem różanym i masłem⁶⁴.

Kobietom cierpiącym z powodu bólu piersi akuszerka zalecała użyć m.in. soku z ruty, rojnika, psianki czarnej, kolendry, bluszczu, rdestu, soku z kapusty, odrobiny masła oraz żółtka. Wszystkie składniki należało zmieszać z olejkiem różanym, podgrzać i posmarować obolałe miejsce. Zdaniem Metrodory wykonana w ten sposób maść leczyła również różę⁶⁵.

W przypadku stwardnień piersi akuszerka zalecała zaopatrzyć się w jedwab, smołę, żywicę i olej. Jedwab moczono w oleju, wylewano na niego pozostałe płynne składniki i robiono chorej okład⁶⁶.

Kiedy u kobiety miało miejsce zatrzymanie się mleka, Metrodora radziła wykonać okład z gliny z Libanu, odchodów myszy, wapna gaszonego, wosku i odpowiedniej ilości oleju⁶⁷. Warto dodać, że akuszerka zapisała, że okład ten pomagał również w przypadku róży⁶⁸. W innym miejscu Metrodora radziła wymieszać z ciepłą wodą i podać do picia wysuszony i posiekany sezam⁶⁹. Równie skuteczne miało być jego dodanie do wina⁷⁰.

Wymienione w recepturach rośliny i minerały ukazują szeroką wiedzę medyczną Metrodory, która potrafiła udzielić rad nie tylko w kwestiach związanych z ciążą i porodem, ale także w przypadku innych dolegliwości, z którymi zgłaszały się do niej ówczesne kobiety. Zachowany traktat ukazuje, z jakimi problemami zwracano się do akuszerki, oraz w jaki sposób starała się przynieść ulgę i doprowadzić do całkowitego wyleczenia.

⁶³ Por. Metrodora 38.

⁶⁴ Por. tamże.

⁶⁵ Por. Metrodora 43.

⁶⁶ Por. Metrodora 40.

⁶⁷ Por. Metrodora 39.

⁶⁸ Por. tamże.

⁶⁹ Por. Metrodora 45.

⁷⁰ Por. Metrodora 44.

Bibliografia

Źródła

- Del Guerra G. (red.), *Il libro di Metrodora. Sulle malattie delle donne e il ricettario di cosmetica e terapia*, Milano 1953.
- Ginekologia Soranusa z Efezu. Przyczynek do historii ginekologii, opracowany przez Dr Jana Lachsa w Krakowie, „Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego”, v. XXVIII, Poznań 1902.
- Herodot, *Dzieje*, przeł. S. Hammer, Wrocław–Warszawa–Kraków 2005.
- Liber de sinthomatibus mulierum*, [w:] H. Green (red.), *Trotula. Un compendio medievale di medicina delle donne*, Firenze 2009.

Opracowania

- Del Guerra G., *La medicina bizantina e il codice medico-ginecologico di Metrodora (VI sec. d.C.)*, [w:] R. Radicchi, *Introduzione e considerazioni sul “Gynaecia” di Muscione (VI sec. d. C) e studio dei suoi codici*, Pisa 1968.
- Ferrandini Troisi F., *La donna nella società ellenistica. Testimonianze epigrafiche*, Bari 2000.
- Forleo R., Forleo P., *Fondamenti di Storia della Ostetrica e Ginecologia*, Roma 2009.
- Głusiuk A., *Dbłość o urodę kobiet na podstawie traktatów Metrodory z Bizancjum i Trotuli z Salerno*, „Seminare” 2018, nr 1.
- Głusiuk A., *Ciąża, poród i powikłania po porodzie w traktacie „O chorobach kobiet” Metrodory z Bizancjum*, [w:] S. Konarska-Zimnicka, B. Wojciechowska (red.), *Medicina antiqua, mediaevalis et moderna. Historia – filozofia – religia*, Kielce 2019.
- Hurd-Mead K.C., *A History of Women in Medicine from the earliest Times to the beginning of the nineteenth century*, Haddam 1938.
- Ieraci Bio A.M., *Testi ginecologici tra Oriente ed Occidente I. Metrodora ed il Dynameron di Nicola Mirepso II. Una testimonianza italo-greca su una Quaestio medicalis salernitana*, [w:] La Scuola Medica Salernitana. Gli autori e i testi. Convegno Internazionale (Università degli Studi di Salerno, 3–5 novembre 2004), D. Jacquart, A. Paravicini Bagliani, Firenze 2007.
- Maderna E., *Medichesse. La vocazione femminile alla cura*, Aboca 2014.
- Parker H., *Women and Medicine*, [w:] S.L. James, S. Dillon (red.), *A Companion to Women in the Ancient World*, Malden, Oxford, Chichester 2012.

Parker H.T., *Women Doctors in Greece, Rome, and the Byzantine Empire*, [w:] L.R. Furst (red.), *Women Healers and Physicians: Climbing a Long Hill*, Kentucky 1997.

Power E., *Donne del medioevo*, Milano 1999.

Rowland I.D., *The amazing afterlife of Cleopatra's love potion*, [w:] M.M. Miles (red.), *Cleopatra: A Sphinx Revisited*, Berkeley 2011.

Totelin L., *The Third Way*, [w:] L. Lethmaus, M. Martelli (red.), *Collecting Recipes: Byzantine and Jewish Pharmacology in Dialogue*, Boston–Berlin 2017.

Summary

Women's diseases and methods of treatments based on the treatise of Metrodora of Byzantium

The treatise „Women's diseases“ is one of the few medieval medical works written by a woman. This short work written in Greek by Metrodora is probably the oldest text preserved to modern times, in which the author – woman speaks about women's diseases.

There is a few information about Metrodora. We do not know exactly when and where she lived, if Metrodora was her real name or only pseudonym and what happened with her original manuscript. We can only suppose that she lived in 6th century in Byzantine Empire and that she worked there as a midwife. She probably was not a Christian because in her treatise there is not any information about this religion.

The recipes contained in Metrodora's treatise show us with what kind of healthy problems the women went to her and how she tried to help them. In her recipes we can find a lot of plants and minerals and this show us that she had a deep medical knowledge.